

ואם תאמר, נוכיח שהולכים בממון אחר הרוב ממה שאמרה תורה שהמוציא שם רע על אשתו נותן לאביה מאה כסף, ודלמא לאו אביה הוא – יש לומר כיון שהיה מוחזק לנו כאביה לענין שאר הלכות שאינן של ממון, שוב גם לענין ממון נשאר בעינה קביעה זו. רק כשעיקר הדיון מלכתחילה הוא בענין ממון, נחלקו שמה אין הולכים אחר הרוב (כן הוכיח בספר הפלאה ספ"ק דכתובות).

ואם תאמר לפי"ז מהי הוכחת רבנו חיים בתוס' שרובא וחוקה רובא עדיף, ממה שהולכים בפרה אדומה אחר הרוב שאינה טריפה, הגם שע"י כח הרוב הוא מוציא את הטמא מחוקתו – והלא כבר קבענו מתחילה שהפרה כשרה על סמך הרוב בטרם עמדה החוקה מול הרוב, וכשאנו באים לטהר את הטמא באפרה, כבר נקבעה כשרותה על סמך הרוב.

וי"ל כיון שהנפקותא בכשרות הפרה אינו אלא לטהר את הטמאים, הרי מראש כשאנו דנים על הכשר הפרה, נלקחת החוקה בחשבון, משא"כ נידון שיש בו כרגע נפקותא אחרות, אין אנו דנים על ההשתלשלות הממונית העלולה להיות אח"כ.

דף יב

'פסח וקדשים מאי איכא למימר'. לכאורה היה יכול להוכיח ממה שהתירה תורה במפורש לאכול בשר חולין על ידי שחיטה; –

יש מפרשים שודאי מהתורה מותר כי אין רבי מאיר חושש למיעוט מדאוריתא, אך שמא תאמר שלרבי מאיר אסור לאכול בשר מדרבנן מחשש נקב בבית השחיטה – לכך הזכיר פסח וקדשים שאינך יכול להחמיר מלאכלם. אלא מוכח שיש חילוק לרבי מאיר בין 'אפשר' ל'לא אפשר' שבזה לא החמירו חכמים, א"כ אף לדין נחלק בכך מדאוריתא (תוס'. וע"ע בדבריהם בבכורות כ).

ויש מפרשים: שמא לא התירה תורה בשר באכילה אלא לתאבון, ודברה כנגד יצר הרע, שמוטב יאכלו ישראל בשר תמותות שחוטות ולא יאכלו בשר תמותות נבלות [כענין שאמרו ביפת תואר], לפיכך אין לך ללמוד משם, ואולם פסח וקדשים מאי איכא למימר, שאילו היה בדבר שום איסור, לא אמרה תורה להקריב ולאכול לכתחילה (רמב"ן ורשב"א).

ועוד יש מפרשים: אפשר לדחוק ולומר שבשר חולין אינו מותר אלא על ידי שמקלף העור תחילה במקום השחיטה ומוודא שאין הסימנים מנוקבים ואז שוחט, אבל בקדשים אי אפשר לעשות כן, שנעשית בעלת מום (עפ"י תוס' להלן כח: רמב"ן כאן).

ואולם יש מקשים על דברי התוס' וסוברים שקילוף העור אינו מום (ערש"ש כח; חזו"א ג, טז. וכן הביא בספר שלמי שמעון (כח) מספר המכריע שחלק על רבנו תם ונקט שאינו מום).

'אלא היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר...' משמע לפי זה שלרבי מאיר צריך לבדוק שמונה עשר טרפות, שהרי אפשר הדבר בחולין. ותימה אם כן מדוע לא נחלקו רבי מאיר ורבנן בזו כשם שנחלקו בקטן וקטנה ובשאר מקומות אם הולכים אחר הרוב אם לאו?

ואפשר שסבר רבי מאיר, כיון שפסח וקדשים אוכל אדם אעפ"י שלא בדיק בי"ח טריפות, גם בחולין אין בודקים בהם, שהתורה סמכה על רוב זה (עפ"י רמב"ן). ויש מי שכתב בדעת רש"י שלר"מ צריך לבדוק י"ח טרפות. ע' בשו"ת אבני נזר יו"ד א, יז בהגהה).

'לכי תיכול עלה כורא דמלחא'. יש מפרשים: כשתאכל הרבה מלח תהא חריף ו'ממולח' (ביטוי זה מופיע בקדושין כט:) ואז תבין ההבדל [וכדברי חוקרים שיסוד המלח אצל האנשים החריפים ובעלי שכל חד,

מרובה משל אחרים] (ע' בספר מגדים חדשים שבת ד. שהביא לפרש כן עפי"מ"ש הגר"ש לנדו בהקדמת הנודע-ביהודה; 'עיונים בדברי רז"ל ובלשונם' עמ' רפה. וע"ע בפרש"י ובפירושו רא"מ הורביץ שבת ד.).

תרומה, דילמא אינש אחרינא שמע ואזל תרם הוה ליה תורם שלא מדעת והתורם שלא מדעת אין תרומתו תרומה' – שנאמר כן תרימו גם אתם ודרשו מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם (ערש"י). ואף על פי שזכין לאדם שלא בפניו, כתב הרשב"א (בנדרים לו) שגזרת הכתוב היא בתרומות, ואין הדבר תלוי אם נוח לו אם לאו.

יש שפרשו דבריו, מפני שבהפרשת תרומה מפירות חברו על של חברו אין זיכוי ונתינת ממון לחברו [זכין לאדם אמרינן – לא מאדם], הלכך במקום שגילה הכתוב שצריך 'שליחות', צריך את דעתו בדוקא ואין מועילה העובדה שנוח לו (עפ"י קצות החשן רמג סק"ח. וע' גם מרכבת המשנה גירושין ו, ג ועוד).

ויש חולקים ומוכיחים שגם כשאין זיכוי ממון אמרינן 'זכין' (ע' אמרי בינה תרו"מ ו; באר יצחק או"ח א, ג). ולדבריהם צריך לפרש כוונת הרשב"א כפשוטה; גזה"כ בתרומה שצריך דעת בעלים בהפרשה, וכשם שכשמפריש בעצמו צריך דעת, כך כשמפריש אחר תחתיו צריך דעתו.

יש שנתנו טעם אחר לכך שאין מועילה הפרשת תרומות ומעשרות מדין 'זכין' – מפני שנוח לאדם לעשות המצוה בעצמו (ע' רעק"א ב"מ כב). ויש חולקים על טעם זה וסוברים שבכל אופן המצוה תיחשב לבעל הפירות, שהרי מפירותיו מפריש השליח (ע' נקוה"כ יו"ד שה על הט"ז סק"א; שו"ת חתם סופר יו"ד רה).

ומכל מקום בנידון שלפנינו הלא גילה בדעתו שנוח לו בהפרשת אחרים, שהרי אמר לשלוחו צא ותרום. הלכך לא מביעיא כשתרם איש אחר לאחר שאמר לשליח [כמשמעות הלשון בגמרא 'דילמא אינש אחרינא שמע ואזל תרם'], אלא אפילו אם נתרמה התרומה קודם לכן, מסתבר שמועיל גילוי דעתו לענין זה, שודאי לא היה אכפת לו אף מקודם מי יפריש.

ומטעם זה אין לפרש כאן כמו שכתבו אחרונים (ע"ש בנקוה"כ) שיש בדבר קצת חוב כי שמא רוצה לפטרה בחטה אחת או שמא רוצה להעדיף – אך הלא כיון שאמר לשלוחו לתרום ולא חש לפרש לו, מוכח שאינו מקפיד בדבר.

כל זה נראה בדעת הרשב"א שהוכיח מכאן שגזרת הכתוב היא שאין מועיל גילוי דעת. ואולם לדעת הרמב"ן (בגטין סו) שמועילה הפרשה מדין 'זכין' כשגילה דעתו, על כרחנו צריכים לדחוק שכאן לא גילה שנוח לו לתרום אלא ע"י שלוחו שמכירו ויודע כמה ואיך רוצה לתרום, אך לא אדם אחר (כסברת התרומת-הדשן קפת, ע"ש בהגהה. ולפי"ז בדבר ששיעור הפרשתו קצוב וגם הפירות שוים באיכותם – כששמע אחר תרום תרומתו תרומה. כן כתב במשנה למלך בכורות ד, א עפ"י תה"ד, וכע"ז באבני נזר או"ח שמו, א. וי"א שגם הרשב"א סובר כן, שבמקום זכות גמורה מועילה הפרשה שלא מדעת הבעלים – ע' ברית אברהם קא, יט. וע"ע בבאור דברי הרשב"א בשו"ת עונג יו"ט קט; אחיעזר ח"א כט, י-יא).

וע"ע בחזו"א יו"ד קצט; מנחת שלמה ח"ג קלג – באריכות. וראה במובא ביוסף דעת בסיכומים לקדושין מא.

(ע"ב) 'הכי קאמר, נראין דברי רבי יהודה לרבי חנינא... שאף ר"ח בנו של ריה"ג לא נחלק עליו

אלא...' כיוצא בזה יש לפרש דברי רבי בתוספתא המובאת בר"ש מכשירין ו, ז (עפ"י חזו"א מכשירין ט, ה). ועולם בב"מ נד. לא פרושו כן – ע' תורת חיים.

זרק סכין לנועצה בכותל והלכה ושחטה כדרכה – רבי נתן מכשיר. מדובר שרואה ששחטה שלא בחלדה [או שמצא שער או נוצה חתוכים, שודאי לא החלידה], שאם לא כן חוששים שמא החליטה

ושחטה (עפ"י מאירי; מגיד משנה הל' שחיטה ב,יא; תורת הבית הארוך א,א; יש"ש כד) – שכל ספק בשחיטה פסול, וספק חלדה בכלל (ע' בפתחת הפמ"ג להל' שחיטה).

עיונים נוספים

(ע"ב) התוס' (ד"ה ותיבעי) הביאו קושית הירושלמי למה חש"ו שתרמו אין תרומתן תרומה, ויוכיח מעשה שלהם על מחשבתם כשם שמועיל מה שחש"ו מרטיבין פירות במים, שמקבלין טומאה? ותירצו, כיון שבתרומה העיקר נעשה במחשבה וקטן אין לו מחשבה, אין מסתבר שיוכיח מעשה שלו על מחשבתו.

ויש להקשות על מה שכתב בספר חדושי ר"ח הלוי (פ"ד מחליצה הט"ו) שהקשה ממה שמוכח להדיא בגטין (פה) שהקטן לאו בר הויה הוא כלל, ואין מועיל מה שאחרים עומדים על גביו ומלמדים אותו, ומדוע בכתיבת גט וחליצה מועיל בהם 'גדול עומד על גביו' ומלמדם לכתוב לשמה? ותירץ שבגטין וקדושין, עיקרם נעשה על ידי הבעלים, והם האוסרים [על ידי רצונם שתהיה אשתו] והם המתירים [שרצון הבעל שלא תהיה אשתו ותהא מותרת לכל אדם], ועל כן צריך דעתם ואין מועיל מה שאחרים מלמדים אותם, כיון שהם בעצמם לאו בני דעה נינהו. [נראה בכוונתו שכך גזרה תורה, שאין דעת חש"ו מועלת לכל מה שצריך רצונם, וצריך דוקא רצון של גדול], אבל חליצה ו'לשמה' בכתיבת גט, אין בהם דעת בעלים [שלא צריך את רצון הכותב שהגט יהא כשר לגרש בו, וכן אין צריך רצון החולץ שתהא היבמה מותרת לכל], ורק כוונה [היינו, שלשם זה חולץ, כדי שע"י החליצה תהא מותרת, אבל לא שרצונו שלו שתהא מותרת]. והפטור שנעשית מותרת הוא בא ממילא, ולא שהיבם החולץ הוא המתיר, וכן הכותב גט אין צריך שרצונו יעשה הכשר הגט אלא רק כוונה שמכווין שכך יהא הגט לגרש בו. ובמקום שאין צריך רק כוונה בלבד, מועיל מה שאחרים מורים אותם וכו'. עכ"ד. ודומה לזה כתב העונג-יום-טוב (א).

מעתה לפי זה לכאורה תרומה דומה לגטין וקדושין וקנינים, שעיקר עשיית התרומה נעשה על ידי הבעלים ורצונם, ואם כן קשה כיצד יועיל בתרומה מה שגדול עומד על גביו, או באופן שמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, הרי במקום שהדבר נעשה ע"י הבעלים ורצונם, צריך דוקא דעת גדול ואין די בדעת הקטן, הגם שמבין עשיתו?

ונראה מזה שתרומה, כל שתורם בכוונה שזה יהיה תרומה, נעשה חלות התרומה ממילא, ודומה עשיית תרומה לחליצה וכתובת הגט.

וטעם הדבר על פי מה שכתב הקצות-החשן (רמג,ו), כיון שמתנות שלא הורמו כמו שהורמו דמי וממון כהן הן ויש לו שותפות בתבואה, אם כן הפרשת תרומה הריהי כחלוקת שותפים. וזה שאפוטרופוס יכול להפריש, שהרי כחו לחלק שותפות. יע"ש. מעתה יש לומר שבשותפים המחלקים, החלוקה נעשית על ידי שכל אחד מן השותפים קונה חלק מהשותפין בקנין, שם הקנין אינו כאדם הקונה מאחר, אלא די במה שעושה קנין בכוונה לקנות, וחלות הקנין נעשה ממילא, ולכך מועיל גם בקטן באופן שיש לו כוונה על ידי שמלמדים אותו. ולכן שפיר מדמה הירושלמי הפרשת תרומה לכתובת גט (מהגר"נ גולדברג שליט"א).